

ПРИЙОМ ВИСУНЕННЯ В КЛАСИЧНІЙ ТА СУЧАСНІЙ ПОЕТИЧНІЙ ПРОЗІ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ

О.В. Ємець, доцент кафедри германської філології та перекладознавства, кандидат філологічних наук.

А.О. Захарчук, студентка групи ФПА 17-1, III курс, спеціальність “Германські мови і літератури (переклад включно)”, Хмельницький національний університет.

У статті розглядається стилістичний прийом висунення як засіб створення поетичності прози. Стилiстична конвергенція характеризується як найбільш ефективний засіб поетичності класичних (К.Шопен, О.Вайлд) та сучасних коротких оповідань жанру flash fiction завдяки взаємодії образних і фонетичних засобів. Визначаються стратегії перекладу стилістичних засобів у конвергенціях, що відтворюють емоційний та естетичний ефект поетичної прози.

Ключові слова: висунення, поетичність прози, стилістична конвергенція, звуковий повтор, прийом перекладу.

Актуальність та доцільність дослідження. Стилiстичний прийом висунення викликає значний інтерес у сучасних лiнгвістів. Класифікація висунення сформульована у роботах Дж.Ліча, М.Шорта, І.В.Арнольд, Д.Доутвейта та інших науковців. Висунення виконує як прагматичну функцію, так і поетичну, надає оповіді експресивного та поетичного характеру. Лiнгвістичний аналіз поетичності прози детально досліджується у роботах В.Шміда і О.В.Ємця. Разом з тим, не визначається чітка залежність між засобами висунення та прийомами створення поетичності прози, у тому числі в аспекті перекладу. **Актуальність** нашого дослідження полягає у відсутності детального перекладацького аналізу поняття поетичності та його зв'язку з прийомом висунення.

Метою нашої роботи є визначення ролі висунення у створенні поетичності прози, зокрема такого прийому як стилістична конвергенція. Крім того, необхідно визначити стратегії відтворення поетичності у перекладі.

Реалізація даної мети включає виконання наступних **завдань**: 1) визначення прийому висунення та класифікації типів висунення; 2) вивчення

ролі стилістичної конвергенції у поетичній прозі; 3) визначення стратегій перекладу засобів поетичної прози.

Методологія нашого дослідження базувалась, певною мірою, на методології дослідження прийому висунення, яка була запропонована в роботі Джона Доутвейта [8]. Процес аналізу прийому висунення у класичній і сучасній поетичній прозі включав наступні етапи: 1) визначення типу і засобів висунення в оповіданнях британських та американських письменників; 2) встановлення компонентів та функції стилістичних конвергенцій у цих творах; 3) виявлення стратегій передачі стилістичної конвергенції як типу висунення в українському перекладі. На цих етапах використовувались наступні методи дослідження: метод стилістичного аналізу мовних засобів висунення; метод контекстуального аналізу з метою встановлення значення мовних одиниць; метод концептуального аналізу образних засобів у стилістичних конвергенціях; метод зіставного аналізу вихідного та цільового текстів з метою встановлення прийомів перекладу стилістичних засобів поетичності; елементи кількісного аналізу.

Аналіз останніх публікацій. Матеріалом дослідження є оповідання таких відомих письменників, як Кейт Шопен та Оскар Вайлд, а також сучасні оповідання жанру flash fiction.

Теорія висунення (foregrounding) є однією з основ стилістики. Сам термін “висунення” (або “висування”) походить з мистецтва живопису, що означає розміщення найбільш важливих частин мистецького твору на першому плані [8, с. 93]. Теорія висунення була запропонована російськими формалістами (Р. Якобсон, В. Шкловський) та Празькою школою лінгвістики як принцип пояснення різниці між поетичною і повсякденною мовою. Джеффри Ліч вказує, що термін “висунення” відноситься до способів, за допомогою яких ми ментально відзначаємо незвичність мовних засобів, що відходять від норми [11, с. 16]. Одне з найкращих визначень стилістичного прийому висунення належить Ірині Арнольд: “Висунення – це такі способи організації тексту, які фокусують увагу читача на певних елементах повідомлення” [1, с. 99].

Кількісний аспект означає відхилення (deviation) від частотності використання мовних засобів, а якісний аспект означає відхилення від самої мовної норми, мовного коду. Західні стилісти, зокрема Мік Шорт, Джеффри Ліч, Ден Макінтайр [10;11] визначають два основні типи висунення: **девіацію** (тобто відхилення) і **паралелізм**. Девіація взагалі трактується дуже широко і може включати лексичні неологізми, граматичну транспозицію, тропи, зокрема метафору, оксиморон, гіперболу та інші стилістичні засоби. Паралелізм базується, перш за все, на подібності синтаксичних структур.

Проте Ірина Арнольд вказує на три типи висунення: ефект ошуканого очікування, що певною мірою збігається з поняттям девіації, зчеплення, що аналогічно паралелізму, та стилістичну конвергенцію[1].

Приєм висунення може вважатись і способом створення поетичної прози. Німецький вчений Вольф Шмід охарактеризував поетичність прози як внесення в прозовий твір ознак поетичності за допомогою ряду прийомів організації тексту [7, с.6]. В.Шмід виділяє три головні прийоми організації художнього тексту: введення в текст явищ мислення “міфічного” або “мовного”, парадигматизація тексту та міжтекстові зв’язки або алюзії [7, с.6].

The katydids began their slumber song. How wise they are. They do not chatter like people. They tell me only: “Sleep, sleep, sleep.” [4, с.85].

У цьому уривку внесення міфілогічного мислення проявляється в тому, що коники зіставляються з людьми, тобто набувають людських якостей, вони мислять, говорять, співають. Окрім цього, тут міститься стилістична конвергенція. Цей уривок включає розгорнуту метафору, порівняння, алітерацію, антитезу та ономапопею, що є ознакою поетичності прози.

Коники почали свою коліскову. Вони досі її співають. Які ж вони мудрі. Вони не базікають як люди. Вони лише повторюють: “Спи, спи, спи”.

У нашому перекладі ми зберегли розгорнуту метафору, порівняння, антитезу та ономапопею, яку відтворили за допомогою дослівного перекладу.

Наведені прийоми, за словами В.Шміда, є основними, але не вичерпують усі випадки поетизації прози, тому потрібно розглянути та додати ще декілька

прийомів. Не менш важливим, на думку О.Ємця, є стилістична конвергенція [3, с.19]. Цей термін ввів американський філолог М.Ріффатер. Він визначає цей прийом поетизації прози як “накопичення кількох стилістичних прийомів, які додають експресивності один одному” [6, с.43].

За класифікацією І.Соловейчик-Зільберштейн, стилістична конвергенція поділяється на бінарну (містить в собі два стилістичні прийоми) та багаточленну (різні стилістичні прийоми). Потрібно відмітити, що хоча частота функціонування цих видів конвергенції однакова, їх стилістичний ефект різний. Адже компонентами конвергенції є стилістичні прийоми різних семантичних рівнів [5, с.7].

Виклад основного матеріалу дослідження. Наведено фрагмент оповідання Кейт Шопен “Two Summers and Two Souls”, в якому міститься стилістична конвергенція, що включає в себе авторську метафору, порівняння та алітерацію:

It was in the country where she lived and where her soul and senses were slowly unfolding, like the languid petals of some white and fragrant blossom [6, с.26].

Автори сучасних оповідань жанру flash fiction часто використовують стилістичну конвергенцію як провідний засіб створення поетичності. Це і є однією з головних особливостей цього жанру. Найчастіше автори використовують такий прийом в кінцевих абзацах, тим самим створюючи певний “спалах” емоційності та образності, який закладено у назві жанру.

Стилістична конвергенція в оповіданнях flash fiction є невеликою за обсягом і займає здебільшого один абзац, який містить в собі декілька речень. Така особливість спричинена стислістю оповідань жанру flash fiction.

Іронічний характер створює багаточленна стилістична конвергенція в оповіданні Девіда Геліфа “My Date with Neanderthal Woman”. Сюжет твору полягає в зіткненні сучасного чоловіка та неандерталки, людей з різних епох та культур. Вони сприймають світ зовсім по-іншому, у їхній поведінці є суттєві розбіжності, але це не заважає їм знаходити взаєморозуміння та навіть кохання.

Це оповідання пронизане іронією та тонким гумором, а стилістична конвергенція, незважаючи на свою стислість, дуже емоційна та експресивна:

Yes, I know all the objections. Some couples are separated by decades, but we're separated by millennia. I like rock music and she likes the music of rocks. I'm modern Homo Sapiens and she's Neanderthal, but I think we can work out our differences if we try [9, с.111].

У даному випадку багаточленна стилістична конвергенція реалізується через антитезу (modern Homo Sapiens - Neanderthal), авторську метафору (music of rocks), гру слів (rock music – music of rocks) та паралельні конструкції (some couples are separated – we're separated).

Так, я розумію, що наші стосунки непрості. Деякі пари розділяють десятиліття, але нас - тисячоліття. Я люблю слухати важкий рок, а вона – музику рік. Я сучасний Гомо Сапієнс, а вона – неандерталка, але я переконаний, що ми подолаємо всі труднощі, якщо постараємось [2, с.111] (переклад О.Кравець).

Перекладачка передала паралельні конструкції дослівно, але вилучивши у другій частині “separated”. Антитеза також перекладена дослідно із збереженням образу. Найцікавішим є переклад гри слів, де О.Кравець у першій частині застосувала прийом додавання (слухати), а у другій відтворила гру слів за допомогою параномасії (рок - рік).

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Отже, у класичній літературі фоностилістичні засоби відіграють значну роль у створенні поетичності прози. У більшості випадків звукові повтори передаються тим самим звуком, із заміною звуку або звукового повтору, компенсацією іншими стилістичними засобами. У проаналізованих нами оповіданнях flash fiction стилістична конвергенція в основному складається з метафор, порівнянь, антитези, оксиморону та синтаксичних конструкцій. Для відтворення стилістичної конвергенції перекладачі використовували такі способи: дослівний переклад, заміну тропа, часткову заміну образу, у тому числі й лексичну заміну, додавання та вилучення стилістичних одиниць.

Відповідно, при передачі стилістичної конвергенції переважає дослівний переклад – у 70% випадків, часткова заміна образу – 13% випадків, рідше перекладачі використовували способи вилучення та додавання – у 11 % випадків, менш за все використано прийом заміни тропа – лише 6% від загальної кількості.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні прийому висунення в текстах інших жанрів, зокрема публіцистичних та рекламних текстах, а також у характеристиці прийомів перекладу інших типів висунення, зокрема розгорнутих метафор та порівнянь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык. М.: Флинта: Наука, 2004. 384 с.
2. Геліф Д. Моє побачення з неандерталкою . П-д з англ. О.Кравець // Всесвіт. №3-4. С. 110-111
3. Ємець О.В. Семантика, синтактика та прагматика тропів в аспекті поетизації художньої прози (на матеріалі оповідань Ділана Томаса) : автореферат дис. канд. філол. наук / О. В. Ємець // Київ. держ. лінгв. ун-т., 2000. 17 с.
4. Практичний переклад з англійської мови: Навчальний посібник / В.Б.Крамар, Ю.П.Мельник, О.В.Ємець, Л.Д.Бурковська та ін.; за заг.ред. В.Б.Крамара. Хмельницький: ХНУ, 2007. 215 с.
5. Соловейчик-Зильберштейн И.А. Стилистическая конвергенция в ранней прозе Бориса Пастернака: автореферат дис. кандидата филол. наук: 10.02.01 / И.А Соловейчик-Зильберштейн // Москва, 1995. 22 с.
6. Стилiстика англiйської мови та аналіз тексту: методичні вказівки для студентів спеціальності “Філологія. Переклад”) / О.В. Ємець. Хмельницький : ХНУ, 2017. 66 с. (англ).
7. Шмид В. Проза как поэзия : Пушкин, Достоевский, Чехов, авангард / Вольф Шмид. 2. изд, испр., расш. СПб. : ИНАПРЕСС, 1998. - 352 с.
8. Douthwaite J. Towards a Linguistic Theory of Foregrounding. Alessandra: Edizion dell’Orso. 2000. 404 p.
9. Flash Fiction Forward: 80 very short stories. New York – London: W.W.Norton, 2006. 254 p.
10. Leech G., Short M. Style in Fiction. A Linguistic Introduction to English Fictional prose. London: Pearson Education, 2007. 403 p.
11. Leech G. Analysing Literature Through Language: Two Shakespearean Speeches. Language and Style, ed. by D. McIntyre and B. Busse. London: Palgrave Macmillan, 2010. 15-31.

The article considers the stylistic device of foregrounding as a means of creating poeticalness of prose. Stylistic convergence is characterized as the most efficient means of poeticalness in classical (K.Chopin, O.Wilde) and contemporary short stories of the flash fiction genre due to the

interaction of imagery and phonetic devices. The strategies of translating stylistic devices are determined which reproduce the emotional and aesthetic effect of poetical prose.

Key words: foregrounding, poeticalness of prose, stylistic convergence, sound repetition, translation device.